

## 1. UVOD

U svijetu postoji velik broj međunarodnih organizacija, stoga u ovom radu posvetiću se onim organizacijama koje su od značaja za Bosnu i Hercegovinu.

Međunarodne organizacije su subjekti međunarodnog privrednog prava, koje osnivaju države i drugi subjekti u cilju ostvarivanja zajedničkih interesa i donošenja zajedničkih odluka. Međunarodne organizacije podrazumijevaju institucionalni sistem organa, formalizovan način donošenja odluka, kao i utvrđene ciljeve vezane za međunarodno privredno pravo. Posmatrano s aspekta ove grane prava relevantne su međunarodne ekonomske organizacije, ali i organizacije koje su doprinijele ujedinjavanju i kreiranju pravila na nadnacionalnom nivou u ovoj oblasti. Kao i države i međunarodne organizacije kao subjekti međunarodnog privrednog prava mogu se pojaviti u dva vida: najčešće se to ostvaruje putem kreiranja opštih institucionalnih i pravnih standarda i pravila u ovoj oblasti. Rijede se događaji da su međunarodne organizacije subjekti klasičnih poslovnih odnosa. To važi za međunarodne finansijske organizacije MMF i Svjetsku banku za obnovu i razvoj.

Mogu se pojaviti dva tipa međunarodnih organizacija kao subjekata Međunarodnog poslovnog (privrednog) prava i to: organizacije koje su opšteg i koje su regionalnog karaktera. Osnivačkim aktom međunarodne organizacije uređuje se, prije svega, djelokrug organizacije odnosno polje njenog djelovanja. Tim aktom se određuju i druga važna pitanja za djelovanje organizacije: članstvo u organizaciji, predstavljanje organizacije, a posebno značajno, način donošenja odluka u međunarodnoj organizaciji. Prema tome, osnovna volja međunarodne organizacije se utvrđuje osnivačkim aktom međunarodne organizacije. Takođe, propisivanjem načina donošenja odluka u organizaciji se uređuje da se pojedinačne odluke donose voljom članica.

Podjela međunarodnih organizacija se može vršiti po različitim kriterijumima. Prema osnivačima, međunarodne organizacije mogu biti vladine ili nevladine. U vladinim međunarodnim organizacijama predstavljene su države kao članice, svi predstavnici u međunarodnoj organizaciji djeluju u ime i za račun države. U nevladinim organizacijama, članstvo nije vezano za neposredno predstavljanje države, nego za subjekte koji, iako dolaze iz različitih država, nisu predstavnici tih država i ne djeluju u ime i za račun države. Prema otvorenosti za članstvo organizacije mogu biti univerzalne i regionalne. Univerzalne su one međunarodne organizacije koje su otvorene za članstvo i teže da obuhvate svijet kao celinu, bez obzira na geografsku ili regionalnu pripadnost članica (Svjetska banka za obnovu i razvoj, na primjer). Regionalne su one međunarodne organizacije koje obuhvataju članice iz pojedinih regiona u svijetu.

Prema djelokrugu koji pokrivaju, međunarodne organizacije mogu biti opšte i specijalizovane. Tipičan primjer opšte organizacije je npr. Organizacija Ujedinjenih nacija, koja je ovlašćena da se bavi svakim pitanjem koje ugrožava mir i razvoj u svijetu. Specijalizovane su one organizacije koje se bave samo određenim djelokrugom, odnosno određenim pitanjima.<sup>1</sup>

Razlozi za međunarodno udruživanje stvaranjem međunarodnih organizacija su isti oni koji su zahtijevali razvoj međunarodnog privrednog prava. Prije svega, industrijalizacija i razvoj tehnologije, sredstava za proizvodnju i, posljedično, efikasnija proizvodnja, koja rezultira masovnijim stvaranjem dobara čije količine prevazilaze potrebe jednog, nacionalnog tržišta i

---

<sup>1</sup> Adamović, Lj: Teorija međunarodne trgovine, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1971.

traže nova, veća tržišta da bi se realizovala. Tome, svakako, doprinosi i raznolikost proizvodnje, tako da se javljaju, istovremeno, viškovi neke vrste proizvoda u jednoj, ili više zemalja i manjkovi istih proizvoda u drugim zemljama, koje, opet imaju isti problem, viškove nekih drugih i manjkove onih prvih proizvoda. Takođe, razlog za udruživanje je i neravnomjerna rasprostranjenost sirovina, potreba za sirovinama u novoj, industrijskoj proizvodnji postaje bitno veća i nije je moguće zadovoljiti samo na zatvorenom, nacionalnom tržištu i javlja se nastojanje da se te potrebe obezbijede van njega, sa drugih tržišta koja njima raspolazu. Sve to vodi udruživanju i saradnji, prvenstveno između država čiji se interesi u privrednom pogledu poklapaju. U početku, nosioci saradnje su države, ali se razvija i međusobna saradnja privrednih subjekata iz različitih država. Saradnja se, naravno, ne ograničava samo na razmjenu dobara, nego se javljaju i drugi oblici saradnje, u zajedničkoj proizvodnji, investicijama, međunarodnim plaćanjima itd.

U prvom periodu razvoja međunarodnog udruživanja, u periodu liberalnog kapitalizma, u periodu do početka 20. vijeka, države su više tolerisale nego stvarno podržavale to udruživanje. Udruživanja su se ostvarivala posebnim ugovorima, prije svega trgovaca iz različitih zemalja, i to po pravilu ugovora o trgovini i plovidbi, koji sadrže opšte uslove za obavljanje tih poslova. Uloga države se u tom periodu svodila na uređivanje carina, prije svega iz fiskalnih razloga. Treba napomenuti da je to vrijeme važenja tzv. zlatnog standarda, odnosno definisanja međusobnih prava i obaveza u zlatu. Prvi svjetski rat, na neki način, prekida taj razvoj, znatnim promjenama u ekonomskim odnosima. Razvija se snažniji uticaj države na privredne tokove, praćen različitim mjerama intervencije države, u tolikoj mjeri da se taj period, s pravom, naziva ekonomskim nacionalizmom. Država ostvaruje kontrolu u gotovo svim segmentima poslovanja: kontrolu spoljnotrgovinskog poslovanja, koja uključuje kontrolu tokova plaćanja, planiranje uvoza i izvoza, kontrolu deviznog poslovanja.

Politički uslovi za zamah međunarodnog udruživanja se stvaraju poslije drugog svjetskog rata, osnivanjem Ujedinjenih nacija. Naime, iako stvorene kao sistem kolektivne bezbjednosti, Ujedinjene nacije nude novi pristup razvoju međunarodnih odnosa uopšte, pa i međunarodnih privrednih odnosa. Naime, sama Povelja Ujedinjenih nacija polazi od opšteg stanovišta da mir, kome Ujedinjene nacije teže, ne znači prosto odsustvo rata, nego trajnu koegzistenciju i saradnju među državama. Treba napomenuti da je prvi važan oblik međunarodnog udruživanja stvoren prije formalnog osnivanja Ujedinjenih nacija: Međunarodni monetarni fond, koji je osnovan na međunarodnoj konferenciji predstavnika 44 države, u Breton Vudsu, u SAD. Ali, i ova organizacija je osnovana na temelju ideja izraženih u Deklaraciji Ujedinjenih nacija, koja je bila pravni osnov i za međunarodnu konferenciju u San Francisku na kojoj su osnovane Ujedinjene nacije. U svakom slučaju, nesporno je da je stvaranje Ujedinjenih nacija, a kao posljedica toga, razvoju novih međunarodnih odnosa, pogodovalo i stvaranje međunarodnih organizacija, kao oblika saradnje u svim oblastima, pa i u međunarodnim ekonomskim odnosima.

Period poslije drugog svjetskog rata, a posebno pri kraju 20. vijeka je obilježen bujanjem novih oblika saradnje. Svi ti oblici međunarodnog organizovanja, odnosno organizovane međunarodne saradnje, manje ili više imaju iste, ili makar, komplemetarne ciljeve, da se olakša i ubrza međusobna saradnja privrednih subjekata, bilo država samih, bilo pojedinih subjekata iz različitih država, da se što je moguće više prevaziđe zatvorenost tržišta, da se uklone razlike koje otežavaju privrednu saradnju i uspostave određeni standardi koji su skoro univerzalni, odnosno opštevažeći. Sve to je posljednjih decenija prošlog i na početku 21. vijeka označeno i novim pojmovima, poput globalizacije u međunarodnim, kako političkim, tako i ekonomskim odnosima. Ma koliko taj pojam bio neprecizno definisan, jer različiti

teoritičari pod istim pojmom vide prilično različite vrijednosti, teško je osporiti da je u njemu ipak osnovni sadržaj izgradnja jedinstvenog, globalnog tržišta<sup>2</sup>.

Cilj ovog rada je da predstavi međunarodne organizacije kao subjekte međunarodnog poslovnog prava, te organizacije aktivne u BiH.

Svaka međunarodna organizacija ima slijedeće konstitutivne elemente: državu kao osnivača i tipičnu članicu, međunarodni ugovor kao osnivački akt, stalne organe koji sprovode odredbe statuta, tačno određenu oblast djelovanja i poseban status, koji podrazumijeva da organizacija ima svojstvo pravnog lica i da je subjekat međunarodnog prava. Oblast djelovanja svake organizacije je povezana sa ciljevima zbog kojih je organizacija i osnovana. Kao indirektni ciljevi javljaju se i ubrzanje privrednog razvoja u državama članicama, ostvarivanje pune zaposlenosti i smanjenje broja ratnih sukoba.

Najvažniji elementi međunarodnog subjektiviteta međunarodnih organizacija:

- Posjedovanje prava i obaveza saglasno međunarodnom pravu;
- Samostalno djelovanje u odnosu na treće subjekte;
- Autonomija organizacije prema državama članica.

Ova prava i obaveze se praktično realizuju kao slijedeći vidovi međunarodnog subjektiviteta:

- Privilegije i imuniteti koje organizacija posjeduje,
- Sposobnost organizacije da zaključuje međunarodne ugovore,
- Jurisdikcija organizacije,
- Ostali vidovi subjektiviteta (Pravo poslanstva, pravo sazivanja konferencija, itd).

Međunarodne organizacije nastaju na osnovu višestranih međunarodnih ugovora. Osnivačkim ugovorom se određuje sastav, nadležnost, zadaci i način rada i u tom smislu predstavljaju osnovne ili konstitutivne akte.<sup>3</sup>

---

<sup>2</sup> M. Starčević, Međunarodno privredno pravo, Beograd, 2007. str. 30.

<sup>3</sup> V.Popović, R.Vukadinović, Međunarodno poslovno pravo, Banja Luka-Kragujervac, 2007. str. 89.